

<https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2025/33/1/115-119>

Fekete anyatörténetek új megvilágításban

Lénárt-Muszká Zsuzsanna: *Lehetetlen választások: Kortárs afro-amerikai anyaszövegek és a rabszolgaság utóélete*, Budapest: Balassi Kiadó, 2024.

Lénárt-Muszká Zsuzsanna, a Debreceni Egyetem amerikai irodalommal foglalkozó adjunktusának első monográfiája, *Lehetetlen választások: Kortárs afroamerikai anyaszövegek*

és a rabszolgaság utóélete, olvasmányos betekintést nyújt egy Magyarországon kevésbé taglalt témába. A könyvben nemcsak az irodalom- és kultúratudomány fonódik össze, hanem időnként az orvosi- és pszichológiai határon is egyensúlyozik. Az anyaságot tematikusan dolgozza fel, átfogó képet adva a fekete nők anyanarratíváiról, az anyasághoz kapcsolódó társadalmi, testi és lelki traumákról, mindezt a rabszolgaság utóhatásainak kontextusában kezelve. Szöveggyűjtőként¹ 1980 és napjaink közötti, afroamerikai írók regényeiből és novelláiból válogatta össze, mely így egy évtizedeken átívelő tendencia kirajzolására is alkalmas, bemutatva az irodalmi és társadalmi tendenciák mellett a fekete nők anyaságról alkotott képének változásait is.

A szerző szakértelméről már a bevezetés tanúskodik, amelyben áttekinti az anyák helyzetét az afroamerikai irodalomban a 18. századtól kezdve, azonban megkérdőjelezi azokat az alapvetéseket, amelyekkel

a feminizmus vagy az anyaságkutatás korábban dolgozott. Elrugaszkodik a „nyugati, fehér, középosztálybeli, cisznemű, heteroszexuális, munkaképes” (13) réteg történeteinek értelmezésétől, és a terhességet nemcsak mint „az egészséget érintő zavart” (11) értelmezi, hanem mint traumát, miközben különbséget tesz a biológiai és a kulturális anyaság fogalmai között is. Kritikusan áll a korábbi elméleti keretekhez, kijárva ezzel egy olyan értelmezési szférát, amelyben az anyaság nemcsak mint új életszakasz és új családi struktúra, hanem a rabszolgaság és (generációs) traumák utóéletének kontextusában kerül értelmezésre.

A kötetben vizsgált regények és novellák között szerepelnek (el)ismert és kevésbé ismert szerzők munkái. A Pulitzer-díjas Alice Walker „The Abortion” [Az abortusz] (1982)², Sherley Anne Williams *Dessa Rose* (1986), Sapphire *Push* (1996) [kb. nyomd, nyomás], Kalisha Buckhanon *Conception* [Fogantatás] (2008), Danielle Evans „Harvest” (2010) [jelen környezetben nagyjából betakarítást jelent], és Jesmyn Ward *A csontok megmaradnak* (2011)³ című műve több évtizedes távlatot fed le az amerikai irodalomban, azonban a közös nevező a fekete anyaság bemutatása, és ezeknek a szövegközeli olvasata kárpótolja az olvasót az időbeli ugrásokért. Walker munkássága nemzetközileg elismert, *Bíborszín* c. regényét többször is filmre vitték, illetve színdarab is készült belőle; Sapphire regényét a *Precious – A Boldogság ára* című

filmből ismerheti a közönség, Jesmyn Ward pedig kétszer is elnyerte a Nemzeti Könyvdíjat. Azonban ami igazán egyedivé teszi a monográfiát, az az afropesszimizmus metaelméleti keretrendszer alkalmazása a korábban már említett interszekcionális feminizmus eszköztára mellett.

Az afropesszimizmus alapvetése az, hogy a fekete életek alulértékelése és dehumanizálása a nyugati társadalmakban évszázadokkal a rasszizmus rögzülése után is hatással van a társadalomban betöltött szerepükre és az életükre, ami így érinti a fekete nőket és hatványozottan a fekete anyákat. Az anyává válás egészségügyi vonzatai és megváltozott családi és szociális szerepük befolyásolja az anyaság megélését, valamint az anya és gyermek között létrejövő kapcsolatot is, viszont a szerző egy pillanatra sem felejt el, hogy a közös elemek ellenére ezek a történetek nem alkotnak vagy alkothatnak monolitikus kánont. A szerző a szövegek komplexitását kiemelve meggyőzően szemlélteti az anyaság kétős természetét, miszerint a fennmaradás, a túlélés és a dehumanizáció egyszerre jelenik meg az anya és gyermek közötti töréseken keresztül.

Az anyaság és a vele járó különböző traumák feldolgozását a szerző külön fejezetekben járja körbe. Williams *Dessa Rose* című regényében a szerző a neo-rabszolga narratívákra jellemző, a rabszolgaság megismétlésére irányuló kényszer lencséjén keresztül értelmezi a főhős testi tra-

umáinak, megaláztatásainak elbeszélését. Lénárt-Muszka olvasatában a főszereplő a saját traumájához vezető utat fordítja a saját gyógyulására. A rabszolgaként elszenvedett erőszak és (testi) trauma jellemzőit alaposan, lépésről lépésre tárja az olvasó elé, megvilágítva ezzel Dessa Rose „wake work-jét” (azaz a traumafeldolgozási folyamatot), mellyel a főszereplő a több évtizedet lefedő narratíva végére elér a gyógyulásához és a rabszolgaságból való felszabaduláshoz is, amely során visszanyeri ágenciáját (vagyis cselekvőképességét) is.

Sapphire *Push* című, szintén neorabszolda narratívaként értelmezendő regénye segítségével Lénárt-Muszka a fekete anya mint szubhúmán lény problematikáját is bemutatja. Az elemzés ezúttal nem az ágencia, vagy a gyógyulás elnyerésére irányul, sokkal inkább a testi „szörnyszülöttség” terhétől való megszabadulásra, miközben a főszereplő, Precious, az anyaság megélésével is megbékél. A megélt testi deformítások kapcsán az *enfreakment* (nagyjából: szörnnyé válás) kifejezést is bevezeti az olvasónak, bemutatva, ahogy a társadalom dehumanizálta. Másikként értelmezte a normától eltérő testeket, és a szörnycirkuszok révén profitált is belőlük. Ezen toposzok mentén elemzi az anyaság testi megélését is, például az állatiasnak, tisztátalannak megélt szoptatást, és teszi mindezt a fekete anyák társadalmi marginalizálására vonatkozó társadalomkritikaként.

A Walker „The Abortion” és Evans „Harvest” című novelláit taglaló fejezet fókuszában a reprodukív jogok, a rasszizmus és az abortusz affektív dimenziói állnak. A fekete női testet és annak megélését a rasszizmuson és az abortuszhoz való hozzáféréseken keresztül vizsgálja, bemutatva annak történelmi perspektíváit is. A könyv az abortusz kérdése mellett más reprodukív technológiák komplexitását a főszereplők érzelmi összetettségével egyidejűleg vizsgálva tárja az olvasó elé a kirekesztés és rasszizmus megélt valóságát.

A Buckhanon *Conception* című regényéről szóló fejezet fontossága nemcsak abban rejlik, hogy szerzője korábban kevésbé kapott tudományos figyelmet, hanem abban is, hogy az anya-gyermek kapcsolatot a valójában soha meg nem születő gyermek, *Conception* gondolatain keresztül is bemutatja. A főszereplő Shivana, a kilencvenes évek Chicagójában élő tinédzser nem az első potenciális anyja a magzatnak, így a különböző generációk közötti haladás kulcsfontosságú motívuma a regénynek, amellet, hogy a regény szintén foglalkozik az abortusz és a fogamzásgátlás kérdésével. *Conception* minden generációban megfogán, azonban soha nem tud megszületni, az anyák azelőtt meghalnak, hogy erre esélye lenne. A regény címe is ezt a tematikát jelzi: a *conception* szó fogantatást jelent, de a meg nem születő gyermek nevéként is szerepel a regényben. Lénárt-Muszka kifejti, hogy a regényben a

haladás és a megrekedtség, az időbeliség megszakadása egyszerre van jelen, körkörösé téve a narratívát.

Ward *A csontok megmaradnak* című művét a szerző a kötet végén tárgyalja. Az egyéni traumák és krízisek mellett a regény kapcsán a nemzeti, közösségi tragédia, a mélyszegénység kérdésköre válik a monográfia fókuszává. A Katrina hurrikán fikciós elbeszélésének keretében az „anyaság kaleidoszkópja” (164), az anyaság valós és átvitt értelmezése az elemzés fókusza. A főszereplő, Esch, aki a saját anyját még gyermekként elvesztette, a saját anyává válását is krízisként éli meg, és az életében jelen lévő többi anyafigura segíti az identifikációját; azonban ezek közül egyik sem valódi, szokványos értelemben vett anya, hiszen egyik sem ember. Először China, a család kutyája segíti Esch identifikációs folyamatát, majd Médeia mitológiai alakja merül fel ebben a szerepben. Azonban a fejezet legfontosabb eleme a Katrina hurrikán anyai motívumokkal való értelmezése és a természeti csapás isteni erővel való felruházásának magyarázata. A későbbiekben Lénárt-Muszka Esch saját női mivoltának problematikáját is kifejti, bemutatva a hurrikán, a rabszolgaság és annak utóéletének rétegződését Ward narratívájában.

A kötet impresszív terminológiával dolgozik; ugyan egyes címek és kifejezések konzisztensen angolul jelennek meg a szövegben, a szerző minden alkalommal gondosan kör-

bejárja a jelentésüket. A jelen recenzióban is megjelenő kifejezések, mint a „wake work” vagy az „enfreakment” olyan szófordulatok, amelyeknek egyelőre nincs magyar megfelelőjük, de Lénárt-Muszka egy pillanatig sem hagyja magára az olvasót ezek értelmezésében, és olyan gördülékenységgel építi bele azokat a könyvbe, ami meggyőzően demonstrálja a szerző jártasságát a magyar és nemzetközi irodalomban is.

Lénárt-Muszka Zsuzsanna monográfiájában azt tűzte ki célul, hogy bemutassa a rabszolgaság intézményének anyanarratívákra gyakorolt hatását, még ennyi év távlatából is, és ennek teljesítése vitán felül áll. Az 1980-as évektől napjainkig tartó szövegkorpuszt lenyűgöző alaposággal és szakértelemmel elemzi, anélkül, hogy ez a könyv olvashatóságának rovására menne. Alice Walker, Sherley Anne Williams, Sapphire, Kalisha Buckhanon, Danielle Evans, és Jesmyn Ward szövegeiben az anyaságot a különböző társadalmi rétegek, egyéni és közösségi problémák, traumák, a rasszizmus és az afropesszimizmus adekvát metszetében tárja az olvasó elé. A monográfia egyedülálló betekintés a fekete nőirodalomba, amely fontos hozzájárulás mind a magyar tudományos élethez, mind az amerikanisztika területéhez.

¹A témában az olvasó tovább tájékozódhat a *Filológiai Közöny* 2019/2-es lapszámában, amely Afroamerikai író nők címmel jelent meg.

²Lénárt-Muszka Zsuzsanna a *Filológiai Közlönyben* Walker *Bíborszín* című regényét is hasonló kontextusban elemzi.

³A Filológiai Közlöny releváns számában Bülgözdí Imola is ír Ward munkásságáról. Tanulmányában *A csontok megmaradnak és a Hallgasd a holtak énekét!*

regényeket a déli fekete identitáskeresés kontextusában elemzi.

Papp Fruzsina
doktorjelölt
Debreceni Egyetem